

Анотація

Коноров Олексій Олексійович. Культурно-стильові ландшафти вокальної музики України в творчій практиці виконавця-тенора. Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту, поданого на здобуття ступеня доктор мистецтва (спеціальність 025 – Музичне мистецтво, галузь знань 02 – Культура і мистецтво). Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, Міністерство культури та інформаційної політики України. Харків, 2024.

Культурно-стильовий ландшафт музичного мистецтва ХХІ століття позначений активним входженням української культури у світовий (глобальний) простір. Представлений творчий мистецький проєкт привертає увагу до ідеї відродження української вокальної музики як складової сучасної виконавської культури. Тематика наукового обґрунтування націлена на розв'язання проблеми вибору репертуару на ґрунті усвідомлення ментальних якостей української вокальної музики (і зокрема лірики), якими вони постають у творчості співака-тенора. Тому для молодих виконавців як ніколи *актуальним* є переосмислення значущості «золотого фонду» вітчизняної вокальної творчості та її відтворення у власній концертній та науковій діяльності.

Творча складова проєкту – три концертні програми, що презентують еволюцію тенорового мистецтва від професійної творчості митців ХІХ століття до сучасних «перлин» камерно-вокальної лірики, що актуалізуються у виконавстві ХХІ століття.

Пропоноване дослідження – спроба на прикладі одного виду співацької спеціалізації (тенорового мистецтва) репрезентувати культурно-стильові ландшафти музичної історії України: від фундаторів доби ХІХ століття (М. Лисенко, К. Стеценко, Я. Степовий) – до класиків ХХ століття (В. Губаренко). Концептуальна спрямованість мистецьких проєктів артиста-вокаліста потребує додаткових зусиль скоординованої дослідницько-

пошукової роботи щодо *відповідності виконавської практики сучасної України історичним засадам національного культуротворення*.

Стратегія розвитку сучасної мистецької практики зумовлює надмету творчої діяльності співака; з нею кореспондує і *актуальність теми*, що обумовлена:

– пошуком національно визначеного тенорового репертуару в камерно-вокальному та оперному жанрах;

– нагальною потребою системних досліджень унікальної природи високого чоловічого голосу в контексті творчої практики провідних оперних театрів України від їх генези до межі XX-XXI століть.

Мета дослідження – окреслити культурно-стильові ландшафти української вокальної музики, якими вони постають у творах XIX-XX століть та актуалізуються у творчій практиці сучасного співака-тенора.

Об'єкт дослідження – культурно-стильові ландшафти вокальної музики України XIX–XX століть; **предмет** – творча практика виконавця-тенора.

Матеріалом наукового обґрунтування обрано низку творів для тенора українських композиторів XIX-XX століть, що репрезентовані в концертних програмах автора дослідження як суб'єктивний досвід об'єктивації культурно-стильового ландшафту вокальної музики національної традиції.

Структуру роботи складають два основних розділи (4 підрозділи).

Розділ 1 «**Культурно-історичні ландшафти тенорового мистецтва як складової національної української традиції**» містить два підрозділи.

У підрозділі 1.1 «Історико-теоретичний дискурс» викладені загальні поняття вокального мистецтва та надано дефініцію ключового виразу в контекстуальному значенні. З одного боку, «культурно-стильовий ландшафт» – це метафора, крилатий вираз, дотичний до синестетичного – візуального бачення (осягнення) звукового Всесвіту. Її сенс полягає в тому, щоб окреслити багатоукладність, всеосяжність української вокальної музики; і водночас визнати **право виконавця на суб'єктивний погляд**, особистісне

бачення загальної панорами історико-стильового розвитку музики. З іншого боку, категоризації терміна в музикознавстві поки ще не відбулося. Однак можна зробити спробу.

«Культурно-стильовий ландшафт» – це когнітивна модель пізнання музичного мистецтва; віртуальне уявлення про сукупність усіх історично усталених форм, жанрів, стилів музикування, які синестетично уособлюють (ніби візуально вимальовують у просторі історичного часу) еволюційний рух *музики як системи* явищ, артефактів та творчої діяльності представників певної національної культури, які створюють («обробляють»¹) її духовне підґрунтя. Тому в смислову структуру поняття входять не лише «краєвиди», ландшафти (продукти «обробки»), але й люди-творці (*homo musicus* та *homo cantor* – людина, яка співає).

У підрозділі 1.2 проаналізовано специфіку українського солоспіву як переконливе свідчення духовної краси вокальної культури нації, що базується на творчому синтезі народнопісенної інтонації та високої поезії (Т. Шевченко, І. Франко, Л. Українка). Її прочитання композиторами-класиками М. Лисенком, Я. Степовим, К. Стеценком, М. Вериківським, Л. Ревуцьким, Г. Верьовкою) убезпечило спадкоємність як критерій національної визначеності вокальної культури. Зразки арій з оперного репертуару: арія Левка з опери «Утоплена» М. Лисенка, арія Андрія з одноактної опери «Дика сила» К. Стеценка, арія Яреми «Ой Дніпре» з музики до інсценізації поеми Т. Шевченка «Гайдамаки» К. Стеценка розкривають ментальні ознаки українського національного стилю.

Розділ 2 «**Персоналії тенорового виконавства України: історія та сучасність**» містить історіографічну антологію – огляд діяльності представників тенорового мистецтва двох провідних оперних театрів України (Харкова та Києва), які були «першими столицями» оперного мистецтва на теренах тогочасної України (від їх зародження до нині). Представлено імена видатних співаків, які протягом сторіччя забезпечували

¹ Культура – від «культ», обробка (етимологічний словник)

розквіт оперного мистецтва, репертуарні пріоритети амплуа-тембра тенора. Це унікальна палітра оперних героїв (Отелло, Манріко, Герцог, Каварадоссі, Андрій, Петро, Левко). Чотири генерації видатних тенорів ХНАТОБу убезпечили спадкоємність класичного мистецтва. Співацький тембр слугує органічним «інструментом» підсилення семіотики ліричного універсуму музики.

Визначено стратегію тенорового виконавства, якою постає європейський оперний стиль, що тяжіє до лірико-драматичного роду творчості. Огляд «золотих сторінок» тенорового мистецтва Національної опери України імені Т.Г. Шевченка виявив блискучу плеяду майстрів, чия творчість заслуговує спеціального інтерпретаційного аналізу (на подальшу перспективу дослідження).

У **Висновках** обґрунтовано історичну місію виконавців-тенорів в контексті сучасного процесу національної самоідентифікації в творчості молодих співаків.

Узагальнено історично-усталені ментальні якості вокальної музики композиторів-фундаторів ХІХ століття, що характеризують «український романтизм»: кордоцентризм, щирість, душевність, відкритість, унікальний мелос, сентиментальність, пісенність, кантилена. Так, у солоспівах М.Лисенка лірика не є суб'єктивною, автобіографічною, але об'єктивно виваженою, загальнолюдською; отже, двосвіття як принцип європейського романтизму відсутній. Найголовніше – це синтез поезії (слово-логосу) та української національної музичної інтонації, що склався, завдячуючи геніальним поетам Шевченко, Українки, Гейне у всіх представників камерно-вокальної лірики: від Лисенка до Губаренка.

Визначено стратегічні моделі вивчення культурно-стильових ландшафтів вокального мистецтва європейської та української національної традицій. Це – системна єдність взаємопов'язаних культуротворчих процесів, що ґрунтується на «трьох китах»:

- **жанрова традиція (типи музикування);** серед її констант – опера як синтетичний, музично-театральний жанр;
- **музична мова як техніка звукообразного мислення, як мовно-стильовий тезаурус** (в якості прикладу, наведемо концепт «поліфонія доби Відродження»; або доба генерал-баса (бароко); від цього культурно-стильового параметру аналізу залежить вокальне письмо відповідної епохи та її митців;
- **індивідуально-композиторський стиль** – найбільш одиничні об'єкти культурного ландшафту музичної творчості, які складають «мапу» звукових рельєфів, що впізнаються слухом і стають феноменами, які вивчаються дослідниками, відтворюються виконавцями для спілкування з Іншим-у-собі.

Культурно-стильовий ландшафт української вокальної музики у світлі тенорового виконавства, що розробляється під гаслом національних цінностей, стане «terra cogito» для сучасного слухацького сприймання композиторського твору та заповнить «прогалину», існуючу між творчістю співака та науковою рефлексією (словом про нього).

***Ключові слова:** вокальне мистецтво, тенорове виконавство, камерно-вокальна лірика, українські композитори-класики, опера, солоспів, арія, пісня, виконавський аналіз, ХНАТОБ, Київська національна опера України імені Т. Шевченка, тембр, театральні амплуа, генерація.*